

**ДРУГА НАСТАВНА ЦЕЛИНА: Разноликост и плурализам
– код куће у Европи**

2.1 Шта је Европа?

Шта знам о Европи и месту где живим

**2.2 У Европи сам код куће (прављење физичке карте I)
Европске државе**

**2.3 У Европи сам код куће (прављење физичке карте II)
Реке, планине и рељеф Европе**

**2.4 Европљани су различити а једнаки
Шта нам је заједничко, а шта није**

Друга наставна целина:
Кључни концепт – „Разноликост и плурализам”
Уводне напомене за наставнике: Како је Европа присутна у свакодневном животу ученика?

Ученици млађег узраста перципирају временске и просторне односе другачије него одрасли. Зато је, када се обрађује тема Европе на нивоу основне школе, неопходно пронаћи адекватне додирне тачке, у складу са узрастом ученика, које ће омогућити развијање дидактичког концепта европског учења. Млађа деца другачије доживљавају појмове простора и односа него ученици виших разреда. Наставник треба да узме у обзир предзнање ученика, њихове тренутне ставове у односу на Европу, њихове интересе, као и различите начине на које долазе до информација. Како ученици основне школе могу учити о Европи? Не сме се сметнути с ума једно од кључних питања образовања за демократско грађанство и образовања за људска права у вези са Европом: шта је то европски идентитет? Образовање за демократско грађанство и људска права није национални концепт. То је концепт који се бави питањем како људи живе заједно у различитим срединама: у породици, суседству, социјалном слоју, школи, регији, држави и, коначно, Европи.

Када посматрамо стварни живот ученика, од којих многи потичу из породица са мигрантском позадином, постаје очигледно да данас ученици основне школе расту са интернационалном и отуда европском димензијом у свом свакодневном животу. Ученици то доживљавају у смислу интернационализма, мултикултурализма и вишејезичности у различитим контекстима:

- у родитељској кући и међу рођацима, где код многих ученика више не постоји чисто „монокултурално/једнозавичајно“ окружење;
- живећи заједно са децом различитих националности и култура (у вртићу, у школи, у подручју где живе);
- употребом производа из свих крајева света (намирница, одеће, техничких уређаја итд.);
- путем европских и интернационалних референци у медијима које користе (у књигама, часописима, на телевизији, ЦД-овима, на интернету, итд.);
- на путовањима.

Већину ових ситуација ученици млађег узраста узимају здраво за готово и доживљавају их несвесно. На пример, ученици нису свесни порекла хране као што су шпагети, пица, ћевапи и кроасани, пошто нису активно преживљавали постепени процес интеграције прехранбене и потрошачке робе у Европи. Истовремено, стереотипи и поједностављене представе о различитим деловима нашег континента непрестано се појављују у медијима. У главама ученика, ови стереотипи постају уврежено „знање“ о Европи које је на неки начин постало „општеприхваћено“. У стварности, то су ставови или субјективна уверења и представе, а не знање засновано на чињеницама.

Стога се ученици основне школе не могу посматрати као *tabula rasa* када је реч о Европи. Оно што учење о Европи може донети јесте димензија разврставања, систематизовања, проширивања и објективизације сваког претходног знања. Подучавање и учење зато треба да имају за циљ разматрање постојећих стереотипа, предрасуда и ставова, као и подизање свести о мултикултуралном, вишејезичном и у основи разноликом, али равноправном европском друштву.

С обзиром на карактеристике деце у нижим разредима основне школе, подучавање и учење о Европи на том узрасту мора почивати на активном искуству и стварном животу. Подучавање треба да обухвати један широк приступ који нагиње двома дисциплинарним димензијама – циљу – неутралном и идеалном – и који подразумева коришћење веома конкретних примера из свакодневног живота ученика. За ову узрасну групу, стварна комуникација и добар лични однос са наставницима и вршњацима су основне дидактичке димензије подучавања и учења. Разуме се, наставници морају припремити подстицајне наставне „сценарије“, а у томе им, надамо се, могу помоћи наставни материјали у овом приручнику.

Циљ образовања за демократско грађанство и људска права је да подстакне развој компетенција из три области. Ова наставна целина има следећи профил компетенција:

Компетенције за		
... политичку анализу и расуђивање	... употребу метода	... политичко одлучивање и деловање
**	**	***

Методе рада ученика

У овој наставној целини ученици ће користити означене методе. Наставник мора да одлучи да ли ће неким или свим ученицима бити потребна додатна припрема како би били у стању да се служе наведеним методама.

- Истраживање (трагање за информацијама) у библиотекама
- Претраживање на интернету
- Интервјуисање и анкетање
- Тумачење слика
- Рад са мапама ума
- Креирање плаката
- Организовање изложби
- Планирање и држање презентација
- Припрема графо-фолија и *PowerPoint* презентација
- Писање новинских чланака
- Извођење представа
- Организација и држање дебата

Друга наставна целина:
Разноликост и плурализам – општи поглед
Код куће у Европи
Како је Европа присутна у свакодневном животу ученика?

Назив лекције	Васпитно-образовни циљеви	Задаци	Наставна средства и материјали	Методе
Лекција 1: Шта је Европа?	Ученици се присећају онога што знају о Европи и откривају свој поглед на овај континент.	Ученици раде са картом Европе. Означавају одакле су они, њихови родитељи и преци, уписују градове које знају и земље које су им познате, заставе и друге важне ствари које већ знају.	Пет копија карте Европе, описи земаља (наст.лист), оловке, лепак, маказе, географски атлас, књиге, интернет (ако је могуће).	Индивидуални и групни рад, дискусија са целим одељењем.
Лекција 2: У Европи сам код куће (прављење физичке мапе I)	Ученици „глуме” Европу на школском дворишту. Развијају осећај за близину и удаљеност.	Ученици праве карту Европе на школском дворишту. Почињу са постављањем земаља и граница. Означавају одакле су они, њихови родитељи и преци.	Копије карте Европе као узорак, опис држава, папир у боји, географски атлас.	Рад у паровима и групни рад.
Лекција 3: У Европи сам код куће (прављење физичке мапе II)	Ученици постају свесни различитих морфолошких и других посебних и заједничких карактеристика европских регија. Почињу да схватају концепт просторних односа.	Након означавања земаља и граница, ученици настављају са карактеристикама рељефа. Означавају реке, планине и друге важне делове рељефа на физичкој карти. На крају фотографишу готову физичку карту.	Копије карте Европе као узорак, плави материјал за реке (нпр. папир, платно, и сл.), материјал у боји за планине и друге делове рељефа (папир, платно, и сл.), географски атлас, фото-апарат.	Рад у паровима и групни рад.
Лекција 4: Европљани су различити а једнаки	Кроз заједничку дискусију ученици долазе до спознаје да Европа има низ различитих географских и друштвених карактеристика. Разматрају чињеницу да Европљани имају много заједничких карактеристика, али да се такође веома разликују једни од других.	Ученици посматрају фотографију физичке карте. Наставник их подстиче на дискусију о сличностима и разликама у а) географском и б) друштвеном смислу. Ученици расправљају о друштвеним разликама у Европи и покушавају да пронађу пут ка дијалогу и узајамном разумевању.	Фотографија физичке карте, описи држава, обична или флип-чарт табла, листићи папира.	Дискусија са целим одељењем, групни рад.

Лекција 1

Шта је Европа?

Шта знам о Европи и месту где живим

Васпитно-образовни циљеви	Ученици се присећају онога што знају о Европи и откривају свој поглед на овај континент.
Задаци	Ученици раде са картом Европе. Означавају одакле су они, њихови родитељи и преци, уписују градове које знају и земље које су им познате, заставе и друге важне ствари које већ знају.
Наставна средства и материјали	5 копија карте Европе (в. прилог), описи држава (наст. лист), оловке, лепак, маказе, географски атлас, књиге, интернет (ако је могуће).
Методe	Индивидуални и групни рад, дискусија са целим одељењем.

Ток часа

Поделити ученицима неме карте Европе (в. прилог; идеално би било увећати их на формат А3). Њихов задатак је да се присете онога што већ знају о Европи. Почињу тако што одговарају на различита питања, као на пример:

- Европа – шта подразумевате под тим именом?
- Одакле докле се протеже Европа? За које земље сте чули?
- Из којег дела Европа потичу ваши родитељи, њихови родитељи или даљи преци?
- Где у Европи имате рођаке, пријатеље или познанике?
- Где сте у Европи већ били? Куда бисте радо ишли?
- Које континенте знате ван Европе? Ко од вас потиче с неког другог континента или тамо има рођаке?

Наставник затим подели наставне листове за ученике (државе и главни градови, заставе, реке, планине и рељеф) – све или само оне потребне за овај час. Ученици раде са приложеним материјалом, али могу прикупљати информације и из других извора, уколико су доступни у учионици (интернет, атлас, књиге, итд.). Најпре раде према питањима испод карте Европе (евентуално као домаћи задатак), а онда према онима из наредних наставних листова.

Готове, попуњене карте Европе изложити на зиду.

За домаћи задатак, ученици изаберу једну од европских држава коју ће истражити код куће. Попуњавају наставни лист под називом „Опис државе” као припрему за другу лекцију. Такође треба да пронађу партнера с којим ће радити наредног часа, а најбоље би било да то буде неко ко ће истраживати неку од земљама с којима се граничи земља коју су сами изабрали.

Лекција 2**У Европи сам код куће (прављење физичке карте I)
Европске државе**

Васпитно-бразовни циљеви	Ученици „глуме” Европу на школском дворишту. Развијају осећај за близину и удаљеност.
Задаци	Ученици праве карту Европе на школском дворишту. Раде у паровима на две земље које су истраживали. Почињу са постављањем земаља и граница. Означавају одакле су они, њихови родитељи и преци.
Наставна средства и материјали	Копије карте Европе као узорци, описи држава, папир у боји, географски атлас.
Методe	Рад у паровима и групни рад.

Додатне информације

У другој и трећој лекцији ученици треба да на сликовит начин науче захтевне просторне односе: појам границе, дужина реке, висина планине итд. Истовремено, одабран је помоћни поступак за разумевање социјалних аспеката заједничког живота у Европи. Деца, наиме, сама обликују државе да би затим „стајала“ у њима, физички поимајући суседе, те им је тако лакше да схвате границе и баријере – у односу на страни језик, другачију културу и друге разлике специфичне за разне земље. Заједничким обликовањем географске карте ученици стичу конкретна искуства која узимају у обзир социјални аспект учења и учење кроз активности.

Ток часа

Ученици у паровима раде на две земље које су истраживали код куће (задатак који су добили на крају претходног часа). Доносе на час описе тих земаља и све информације које су о њима прикупили. Такође доносе своје карте Европе (уколико не постоји школска у учионици).

Цело одељење окупља се у школском дворишту. Наставник објашњава ученицима како да направе физичку карту Европе користећи доступне материјале. На свакој држави раде по два ученика. Наставник поставља оквир карте (или је он већ раније припремљен) тако што одреди простор на којем ученици могу да раде. Алтернатива: исцртати простор кредом на школском дворишту или маркером преко спојених папира великог формата. Битно је да карта буде довољно велика да сва деца могу стати у њу. Ученици затим обележавају границе држава. Морају да воде рачуна о томе да поставе одговарајуће државе једну до друге. Затим обележавају главне градове и постављају заставе. У томе им може помоћи наставник, а могу користити и атлас или интернет.

Када то ураде, сваки ученик стане на место своје државе и почиње дијалог са својим суседом. Треба да размене информације о својим државама, уз – ако је могуће – неке речи или изразе на језику дате земље. Требало би да ученици испробају што више дијалога са својим друговима у околним земљама.

На крају, сви седе или стоје око карте и размењују своја искуства, сазнања, даља интересовања и питања (шта бих још желео да знам, у коју земљу бих радо путовао и сл.).

Лекција 3

У Европи сам код куће (прављење физичке карте II)

Реке, планине и рељеф Европе

Васпитно-образовни циљеви	Ученици постају свесни различитих морфолошких и других посебних и заједничких карактеристика европских регија. Почињу да схватају концепт просторних односа.
Задаци	Након означавања земаља и граница, ученици настављају са карактеристикама рељефа. Означавају реке, планине и друге важне делове рељефа на физичкој карти. На крају фотографишу готову физичку карту.
Наставна средства и материјали	Копије карте Европе као узорци, плави материјал за реке (нпр. папир, платно, итд.), материјал у боји за планине и друге делове рељефа (папир, платно, итд.), географски атлас, фото-апарат.
Методe	Рад у паровима и групни рад.

Ток часа

Након што исцртају границе држава, означе главне градове и ставе заставе, ученици настављају да раде на рекама и рељефу. Неки ученици неће имати много посла пошто немају све државе велике реке и истакнуте рељефне облике. Те ученике, као и оне који заврше рад на својим земљама пре осталих, наставник може придружити другим групама.

Да би карактеристике рељефа биле што уочљивије, ученици треба да користе различите материјале, као што су платно, папир и сл. да означе реке, језера, планине и рељефне облике.

Ако желе, ученици могу додати и нешто друго својој физичкој карти: фотографије природних лепота, архитектонских дела, туристичких знаменитости, традиционалних јела, биљног и животињског света или поштанске марке, новчанице и сл. На ово им треба унапред скренути пажњу, како би донели одговарајући материјал. Сами одлучују да ли да то ураде или не.

Када је физичка карта готова, може се фотографисати. Најбоље би било фотографисати карту два пута – једном док ученици стоје на месту „својих” држава и други пут без ученика, да би се јасно видео цео рељеф, реке итд.

Лекција 4**Европљани су различити а једнаки
Шта нам је заједничко, а шта није**

Васпитно-образовни циљеви	Кроз заједничку дискусију ученици долазе до спознаје да Европа има низ различитих географских и друштвених карактеристика. Разматрају чињеницу да Европљани имају много заједничких особине, али да се такође веома разликују једни од других.
Задаци	Ученици посматрају фотографију физичке карте. Наставник их подстиче на дискусију о сличностима и разликама у а) географском и б) друштвеном смислу. Ученици расправљају о друштвеним разликама у Европи и покушавају да пронађу пут ка дијалогу и узајамном разумевању.
Наставна средства и материјали	Фотографија физичке карте, описи држава, обична или флип-чарт табла, листићи папира.
Методe	Дискусија са целим одељењем, групни рад.

Ток часа

Ученици седну у круг. Наставник им показује фотографије физичке карте снимљене на трећем часу или поново рашири карту. Ученици треба да погледају фотографије и размисле о сличностима и разликама на карти. Покушавају да одговоре на питања као што су:

- Који делови Европе се одликују високим планинама?
- Које су најдуже реке? Где извиру?
- Које земље имају сличан рељеф?
- У којим земљама становници говоре истим или сличним језиком? Који су историјски разлози за то?
- Које земље имају заједничко море или реку?

У другом делу часа, наставник уводи нови низ питања да би покренуо нову дискусију. Поред природних и географских сличности и разлика, у Европи има и других разлика, као што су друштвене разлике и феномени попут предрасуда. Наставник мотивише ученике да изразе властито мишљење о друштвеним разликама у Европи постављајући им питања као што су:

- Има ли богатих и сиромашних земаља у Европи? Које су богате? Које су сиромашне?
- Шта би могли бити разлози различитог нивоа материјалног благостања појединих земаља?
- Да ли је живот у неким европским државама тежи него у другим? Зашто?
- Зашто многи људи напуштају своју земљу да би живели негде другде? Који су разлози за то?
- Још у 19. веку сиромашни људи су напуштали своју земљу. Нађите паралелу са данашњом ситуацијом.

Након што размене идеје о овим негеографским разликама и сличностима, ученици се поделе у групе од по четири члана и настоје да пронађу начин на који је могуће доћи до разумевања ових разлика, чиме би се унапредило узајамно прихватање, солидарност и толеранција, пре свега према привредно слабијим земљама, предузимање неких мера, нпр. против корупције, итд. Записују своје идеје на цедуље и представљају их целом одељењу.

У наставку, а у оквиру ове наставне целине, поједини или сви ученици би могли укратко представити своју земљу и језик – ова активност би се могла поделити на више дана или недеља.